

TOMMI KINNUNEN

Namas kryžkelėje

GERIAUSIA 2014 M. KNYGA SUOMIJOJE

Alma littera

1904 · NAKVYNĖS NAMŲ KELIAS

Paklodės buvo švarios, nors sulopytos. Bet kodėl laisvai samdoma keliaujanti moteris turi valgyti kambaryje viena, kai užėjo į vietos netruksta. Be to, troškinys pykino.

Marija tvarkingu raštu skrebena raudonoje nakvynės namų knygoje. Šeimininkas iš pradžių tvirtino, kad užėigos namų knygos jau neprivalomos, bet galiausiai pakluso ir reikalaujamas atnešė knygą iš kito kambario. Pastabų joje nebuvo rašyta daugiau kaip penkis mėnesius. Marija dar pamastė, ką rašyti, bet nesugalvojo jokio pažeidimo. Lovoje gyvių neatsirado, staltiesė buvo atnešta, kai paliepė. Ji iškėlė plunksną. Šeimininkas bemaž įžūliai spoksojo į ją.

– Ar ponija jau pasiruošusi?

– Panelė.

Marija irgi pažvelgė į jį ir vėl nuleido ranką su plunksna ant puslapio.

Sviestas buvo toks gaižus, kad dvokė.

Ji patikrino, ką parašė, rūpestingai padėjo gale tašką ir atidavė plunksną.

Šeiminkas atsuko į save knygą ir perskaitė, kas parašyta. Jo antakiai kilstelėjo.

– Troškinį atnešiau tiesiai iš virtuvės, o sviestas buvo iš vakaro sumuštas.

– Duok vėl plunksną.

Marija pavilgė ją į rašalą ir parašė apačioje datą ir savo vardą. Plunksna akimirką stabtelėjo, o paskui po vardu suraizgė žodį „akušerė“.

– Kad tikrai išnagrinėtų.

Pasiėmė gobeleninę rankinę ir išėjo. Iki Oulu dar beveik devynios mylios kelio, bet ji ten bus gerokai prieš dešimtą.

Užeigos namuose lūkuriavo tik ji ir vežikas, tylus kokių dvidešimties metų vaikiną. Vežimą traukė senas kuinas, bet žengė tolygiai, mat kelio duobelės buvo užpiltos smėliu. Vidurvasario saulė svilino viržynus. Sėdėdama ant brikelio suoliuko, Marija mėgavosi kelione, nors sykais nuo griovyje stovinčių vandenių keliautojus puldavo tirštas tumulas uodų. Žydintys gailiai skleidė svaigų kvapą ir vėjo neužpučiamose vietose jo aštrumas buvo beveik nepakeliamas. Laimei, plynesniuose plotuose su vėju sklido viržių ir smėlio kvapsnis. Tarpais atrodė, kad suuodi net tolimą jūros druskos ir dumblių dvelksmą. Pušys, pušys, pušys. Marija niekada nepripras prie gryno spygliuočių miško. Kad būtų bent vienas tvirtas beržas. Ir trobos kad būtų pakelėse, o ne miškų tankynėse išsibarsčiusios.

Tolygi arklio žinginė ir miško kvapai ėmė lenkti Mariją į miegą. Akys prisimerkė, bet pati jautėsi budri ir atidi. Spar tesnis arklio žingsnio ritmas sužadino atmintyje seną dainą. Ji jau nekėlė skausmo nei liūdnu jausmų, o buvo tik prislopęs praėjusių laikų prisiminimas. Marija iš pradžių niūniavo min tyse, bet didžiumai žodžių sugrįžus atmintin, uždainavo balsu.

Vežikas pažvelgė į ją nustebeš, bet ją tik juokas suėmė. Antrą stulpelį ji užtraukė garsiau:

Mylėjau kartą tave ir ne kartą kitus.

Juokais tave glėbesčiavau ir lūpas šaipiai atkišau.

Galų gale palei kelią radosi namų: iš pradžių viena kita nedidelė pirkelė, paskui didesni trobesiai, galiausiai – aukšti statiniai. Iš tolo buvo matyti Oulu katedros bokštas. Kelias suko į kairę ir leidosi plačių upės žiočių link. Vaikinas sustabdė brikelę prie nedidelės būdelės.

– Dabar reikėtų sumokėti.

– Aš jau išvažiuojant sumokėjau.

– Tilto mokestis papildomai.

– Kur taip pasakyta? Aną kartą nereikėjo mokėti.

– Geležinkelio tiltas aukščiau nemokamas, o už šituos tiltus reikia mokėti.

Tilto sargybinis priėjo prie brikelio. Pakėlė ranką prie kepurės, laukiamai pažvelgė iš pradžių į vaikina, paskui į Mariją.

– Kiek kainuoja? – paklausė Marija.

– Lygiai markė už arklį.

Marija atsidarė rankinę, susirado piniginę. Kaina buvo didelė, bet kelias geležinkelio tiltu per ilgas.

– O kiek kiti moka?

– Pėstieji penkis penius.

Marija išsiėmė penkių penių monetą ir padavė sargybiniui. Tada šoko iš brikelio, pasiėmė rankinę.

– Vežikas jau gali sukti atgal. Likusį kelią nueisiu pėsčia.

Marija netruko pereiti tiltus. Vidurinysis, vedantis nuo Linsansario, buvo naujas. Ne medinis, kaip kiti, bet geležinėm santvarom ir priminė ant kelio nusileidusią metalinę vaivo-

rykštę. Marijos batai dusliai dundino tiltą. Viduryje ji sustojo, pasidėjo rankinę ant turėklo. Nors diena kaitino karščiu, tilto santvaros buvo šaltos. Nuo jų dvelkė metalu ir dažais. Marija išsiėmė iš rankinės laišką, dar pasitikslino kelią, nors žinojo atmintinai. Patraukė kranto link, paskui leidosi Vakarine gatve. Spėriai kaukšėdama grindiniu pasuko Sandėlio gatve į kairę. Kiek pasidairė, kol pamatė ieškomos krautuvės iškabą. Stabtelėjo akimirką, pasitaisė korseto kauliuką ir žengė vidun.

Prie prekystalio stovėjo jaunesnis už ją vyras. Įvertinęs žvilgsniu Mariją, jis maloniai nusišypsojo. Marija buvo panaši ne į namų darbininkę, o į tikrą klientę, nors, pažiūrėjus į drabužius, atrodė iš kaimo.

– *God dag.*

– Laba diena. Rašėte, kad galiu atvykti pasiimt užsakytos prekės.

Vyras prašneko suomiškai:

– Tikra tiesa, ponija.

– Panele. Ar galiu jį pamatyti?

– Jeigu panelė palauks, atnešiu.

Pardavėjas išėjo pro šonines duris į vidinį kiemą ir pasuko sandėlio link.

Marija stebėjo jį, kol akis siekė, paskui ėmė laukti. Po valandės pardavėjas sugrižo. Jis atidarė Marijai prekystalio sąvarą.

– Panelė gali ateiti pažiūrėti. Rankinę galite palikti čia.

Marija nusekė paskui vyrą į kiemą, pasiėmusi rankinę. Prie sandėlio prievazos stovėjo naujumu tviskantis dviratis. Jo tvirtas korpusas buvo šviesiai mėlynas, o didelių ratų apsaagai – tamsiai raudoni. Virš priekinės šakės švytėjo herbas, apie jį ėjo juostelė su užrašu *Velj. Friis Kokkola*. Marija apžiūrėjo dviratį iš visų pusių, pakėlė už vairo, pamėgino koja pedalą. Dviratis buvo gražus, bet atrodė kiek kitoks nei vaistininko. Mari-

ja braukė pirštu aptakius dviračio išlinkius. Pirštas sustojo. Ta vieta atrodė kiek kitokia.

– Savo valia užsaciau ponių modelį, – tarė pardavėjas.

– Kuo jis skiriasi nuo vyrų?

– Korpusas sustiprintas, nes per vidurį nėra strypo. Panelei su sijonu bus lengviau minti.

Tas kitoniškumas suerzino Mariją. Ji pati išsirinko dviratį, užsisakė, o gavo kitokį. Pardavėjas nusilenkė ir nusišypsojo:

– Be to, minant dviratį ponioms nereikia rodyti blauzdų.

– Ar jas privalu slėpti?

Pardavėjas suprato, kad kalba pasisuko ne ta linkme, ir pakeitė temą:

– Kaip manot, ar tiks?

Marija dar pamąstė. Kodėl jai užsakė būtent ponių dviratį? Šitas įrenginys minamas kojomis, o ji turi tiek pat kojų, kiek ponai. Vis dėlto ta judėjimo priemonė žadino jai mintis apie greitį, laisvę, galimybę keliauti, pačiai važinėti pas gimdyves. Švelnus grandinių tepalo kvapas priminė smėlėtus kelius, vėją ir laikraščių parašymus apie nepaliestos gamtos tykų orumą.

– Veikiausiai aš jį pirksiu.

Pardavėjas atvėrė Marijai duris ir jie įžengė vidun. Marija vėl atsidarė rankinę ir susirado dugne paslėptą ryšuliuką. Išskleidė jį, padėjo ant prekystalio banknotus ir išlygino delno šonu. Paskui išėmė iš piniginės monetas, sudėjo krūvelėm ant banknotų ir stumtelėjo pinigų pardavėjui.

– Malonėkite.

– Ar panelei nuvežti? Dviratį galime nugabenti, kur reikia.

– Nereikia. Gal tik į gatvę išveskite.

Pardavėjas laikė dviratį ir Marija užkabino ant vairo rankinę. Tada suėmė už rankenų ir išsivedė. Dviratis atrodė lengvas. Pardavėjas žvelgė į ją.

– Ar mokate juo važiuoti?

Marija sustojo ir pasižiūrėjo į pardavėją. Užuodė saldų pomados kvapą.

– Ar pats mokate?

– Aš galiu pamokyti.

– Išėjote mokslus?

Pardavėjas nieko negalėjo atsakyti į netikėtą klausimą.

– Jeigu moka vyras, neišėjęs mokslų, tai ko nemokės mokslus išėjusi moteris?

Marija nusivedė dviratį į turgaus aikštę. Prie prekystalių kužėjo žmonių, tad nusistūmė jį už naujosios turgaus halės, į raudonai dažytų plytų šešėlį. Marija pavertė dviratį į kairę ir uždėjo koją ant dešiniojo pedalo. Paskui lėtai pavertė korpusą į dešinę ir pamėgino išlaikyti pusiausvyrą. Ji mažumėlę judinosi. Dar niekuomet nebuvo šito dariusi. Paskutinį kartą, pavasario pabaigoje, dviratį laikė vaistininkas, švelniai paremdamas ją už pečių.

Marija užkėlė kairę koją ant pedalo, bet dviratis iš karto pasviro į kairę, ir turėjo pasiremti koja aikštės grindinio. Ji stipriau pakreipė dviratį į dešinę, bet tada jis ėmė virsti į dešinę. Marija atsisėdo ant balnelio, abiem kojom siekdama žemę. Ji pradėjo kilnoti po vieną koją, mėgindama išlaikyti pusiausvyrą. Kai šitai darė namuose, vaistininkas stovėjo už nugaros, laikydamas ratą tarp kojų ir dviratis nevirto. Apkabinęs ranka Mariją jis laikė vairą ir Marija nugara jautė jo karštą krūtinę. Juodu stebėjusi storesnioji vaistininko sesuo priėjo ir pašnibždėjo, kad šitaip sėdėti nedera, ir apskritai moterų padermei dviratis nedera, ir kad pro atvirus vartus tai pamatę kaimiečiai išjuoks ponų pratybas.

Pamažu pavyko išlaikyti pusiausvyrą ir Marija pamėgino minti pedalus. Dviratis ryžtingai metėsi į priekį. Marija sėdė-

jo ant balnelio ir mynė abiem kojom. Rankinė ant vairo lingavo pirmyn atgal, dėl jos priekinis ratas kryo įžambiai. Marija sustabdė dviratį ir nulipo. Nukabino nuo vairo rankinę ir pagalvojo, kur galėtų ją padėti. Keletas po turgų nuolat slankiojančių girtuoklių sustojo prie sandėlio laiptų pažiūrėti jos pratybų. Vienas iš jų niūktelėjo kitam į šoną, pakreipė galvą ir įsižiūrėjo į Marijos kulkšnis.

– Kai kas madmuazelės švysčioja.

Marija įrėmė akis į vyrus.

– Aš žinau, kas būna po sijonu, ir tu, aišku, žinai. Vis dėlto aš geriau žinau negu tu.

Kiti vyrai nusijuokė, po akimirkos ir dar vienas, kuris nenorėjo išsiskirti.

Augiausias iš jų prisiartino prie Marijos.

– Madmuazelė gali pasidėti rankinę čia, už nugaros.

Jis paėmė Marijos rankinę ir padėjo ant galinio rato padėklo. Marija jo nebuvo pastebėjusi. Puiki vieta akušerės lagaminėliui.

– Ak, šitai. Dėkui.

– Madmuazelė turi pamėginti važiuoti greičiau. Dviratis nenugrius, jeigu važiuos greičiau.

Marija pasižiūrėjo į vyrą. Barzda buvo neskusta, bet rudinė švari, nesvarbu, kad rankogaliai nunešioti iki blizgesio. Atrodė, kad juo galima pasitikėti.

– Na, pamokyk.

Marija pastūmė dviratį vyrui, šis suėmė vairą ir perkėlė vieną koją per dviračio korpusą. Marija atidžiai stebėjo, ką jis daro. Vyras užkėlė vieną koją ant pedalo ir, kita pamažu atsipykęs, pradėjo minti. Marija ramiai stebėjo, kai vyras dingio už halės, o jis netrukus išniro iš kitos jos pusės ir sugrįžo prie draugų. Tada nusėdo nuo balnelio ir atvedė dviratį Marijai.

– Atsisėsti reikėtų tik įsibėgėjus.

Girtuokliai buvo ką tik nuėję, paskutiniai prekystaliai išardyti, o Marija dar mokėsi važiuoti. Bet staiga suprato, kaip tai daroma. Ji du sykius apsuko aikštę – pirmąkart nedrąsiai, antrą kartą ryžtingiau ir pamojavo riedėdama pro šalį vyrams, kurie ėjo per Kranto gatvę. Paskui sugrįžo į savo pratybų vietą ir nusėdo nuo dviračio. Nukėlė krepšį nuo padėklo gale, atidarė ir išsiėmė į kraftpopierį rūpestingai suvyniotą juodą drabužį. Ji buvo nusipirkusi audinio ir tam tyčia pasisiuvo apsiaustą kelionėms dviračiu. Apsiaustas buvo susiūtas iš dviejų kūgiškų dalių, pro kurias buvo patogų prakišti rankas, o tada suimti dviračio vairą. Marija krestelėjusi išskleidė apsiaustą, atsegė dvi apykaklės sagas ir užsimetė drabužį ant pečių. Užsisegė sagas, vėl padėjo krepšį padėklo gale ir atsisėdo ant balnelio. Jau galėjo važiuoti.

Riedant grįstomis gatvėmis dviratis šokčiojo ir jai pasidarė negera. Prieš tiltus Marija nusėdo nuo dviračio ir iškart išsiėmė iš piniginės penkių penių monetą. Tilto sargybinis laikė ištiesęs ranką net ir sumokėjus.

- Važiavimas dviračiu kainuoja dešimt penių.
- Aš einu pėsčia, vesdamasi dviratį.
- Mokestis privalomas ir dviračiui.
- Paklausk jo, gal jis sumokės.

Nepaisydama sargybinio prieštaravimų, Marija pervedė dviratį į Tuiros miesto dalies pusę ir vėl atsisėdo ant balnelio. Vieškelis buvo lygus ir sausas, ir dviratis riedėjo lengvai, bet blogumas nepraėjo. Apslopo, bet įsikūrė maždaug apie krūtinę ir stemplę. Tolygiai mindama Marija mėgino persiimt džiu-gaus smagumo, kaip iš ryto, bet nelabai pavyko. Su apsiaustu buvo karšta, korseto kauliukai trynė šonus. Marija sustojo, sulankščiusi vėl įdėjo apsiaustą į krepšį ir važiavo toliau. Karštis

vis tiek nesitraukė. Priešakyje laukė gal dvidešimt mylių. Marija pamėgino užtraukti dainą, bet nesidainavo.

Kelias driekėsi palei pelkę ir vieniša sparva užuodė dviračiu važiuojančios moters prakaitą. Vabzdys ėmė atkakliai sukti ratus apie Mariją, kartais kažkur nutūpdavo, prapuldamo ir vėl atskrisdavo. Kelis sykius mėgino nutūpti ant sprando, paskui ant kulkšnių. Marija stengėsi nusikratyti jos smarkiau mindama pedalus, bet sparva lakstė apie ją lanku – čia siauresniu, čia platesniu. Saulė švietė karštai ir Marija kairiąja ranka atsiseigijo palaidinukės sagas. Iš kažkur pakilo aštrus gailių kvapas. Ap-linkui vien pušys siūravo.

Netikėtai Marija pajuto burnoje metalo skonį ir nenuveikiamas blogumas plūstelėjo it banga. Ji sustabdė dviratį ir vos nušokusi nuo balnelio pradėjo vėmti. Skrandis smarkiai tam-pėsi, kol ėmė tekėti vien tulžis. Marija klūpėjo ant griovio krašto, rankomis pasirėmusi žemės. Blogumas atlėgo, bet pasidarė silpna. Kaltas tas rytinis sviestas arba vakarykštis troškinyš. Sparva nutūpė ant rankos. Patyrinėjo odą ir mėgino palikt žaizdelę, bet Marija ją užmušė. Į galvą šovė dar viena mintis. Ji atsivertė aukštiełninka ant uogienojų ir pažvelgė į debesis. Ar gali būti? Nejau ji tokia kvaila, kad nepažino savęs, nors buvo išėjusi mokslus ir visa kita.

Marija pajuto dar nepatirtą įkvėpį, dar nepatirtą galimybę. Ji atsistojo ir nusikratė bruknių lapus nuo sijono. Dviem kambarėlio, kurį nuomojo pas kantorių, jau neužteks, o reikės naujo būsto. Visai nuosavo, nors iš pradžių visiškai mažučio. Marija čiupo mėlyną žvilgantį dviratį ir vėl atsisėdo ant balnelio. Ji nebus niekieno virtuvės deivė nei drabužių skalbėja, nei valgio ruošėja. Ji – laisvai samdoma moteris. Samdoma akušerė – gerbiama ir reikalinga. Per dešimt metų garsas apie ją pasiekė kaimynines apylinkes ir diena iš dienos, vakaras iš vakaro pas

ją važiavo pagalbos žmonės vis iš tolimesnių kaimų. Ji pavertė dviratį ir užkėlė koją ant pedalo. Ji tikrai susitvarkys, taip kaip visada šiame pasaulyje susitvarkydavo.

Marija vėl pastatė kojas ant žemės. O vaistininkas? Kaip jam tai pasakys? Seserys vis tiek užpuls, – tą ji jau žinojo.

Marijai tartum trūko oro. Ji greitai nusivilko jau atsegtą palaidinę, užmetė ant vairo ir ėmė pirštais grabinėti korseto raištelius ant nugaros. Patampė, bet mazgas nepasidavė. Ji ėmė plėšyt raištelius, traukė mazgą į kairę ir į dešinę, bet jo neatrišo. Vis dėlto atsilaisvino tiek, kad galėjo jį pasiekti abiem rankom. Marija traukė jį aukštyn, kol už nugaros išgirdo drykstelėjimą. Tada suėmė korseto kauliukus ir stūmė juos žemyn, kol vargais negalais pamaži nuplėšė raištelius ir kūnas išsilaisvino. Marija nusitraukė korsetą, išsinerdama pro galvą kaip vabzdys iš lėliukės, ir numetė ant griovio krašto. Įkvėpusi pripildė plaučius oro. Pasvėrė krūtis abiem rankom, pasiglostė pilvą. Kvėpuoti buvo lengva. Nauja laimė, – dar kartą.

Marija paėmė nuo vairo palaidinę ir vėl apsvilko, bet neužsisagstė, užkėlė ant pedalo dešinę koją ir atsispyrė kairiąja. Vėjas suėmė krūtis, bet ramino vėsumu. Dar dvidešimt mylių. Ponių dviratis buvo patogus, ypač minant su sijonu.

Jeigu gims berniukas, duos jam Toivo vardą.